

Յրէտէրիկի եւրոպական բանակին շարժման ապրին՝ երբ տակաւ առ տակաւ խաղաղութիւն կը հաստատուի Երուսաղէմի մէջ, Արրահամ և Առաքել եպիսկոպոսները ազատութեամբ կը տիրանան այն իրաւունքին զոր ունէին վաղուց հետէ և կը շինեն նկարակերտ դուռը, որ մշտական յիշատակարան մ'է Ս. Ծննդեան եկեղեցիին մէջ հայկական իրաւունքներուն եւ Հայոց վանքի ճանապարհի ապահովութեան:

Բեթղեհէմի Ս. Ծննդեան ամբողջ եկեղեցիին Հայոց ընկերովի իրաւունքը հրովարտակներով հաստատուած է. սիւնազարդ գաւառի ին կից հիւսիսային դասը կը պատկանի Հայոց որ հոն կը կատարեն սովորական ժամերգութիւնները: Հայոց սեպհական այս մասը ունի երկու խորան, սնտուկ և պահարաններ: Ս. Ծննդեան այլը Յունաց աւագ խորանին տակը կը գտնուի, ունի երկու պղնձէ դռներ՝ մին Յունաց հարաւային դասին մէջ և անոնց յատուկ, ուրկէ 13 աստիճանով վար կ'իջնուի. միւսն՝ Հայոց հիւսիսային կողմը 16 աստիճանով՝ զոր կը գործածեն Հայք և Յոյնք, իսկ Լատինք որ այժմ նոյն դրան ընկեր են. յայտնի չէ թէ՛ ո՛ր թուականին այդ իրաւանց տիրացած են: Քրիստոսի ճիշդ ծննդեան տեղւոյն վրայ կը գտնուի պատարագամատոյց սեղան մը, որուն վրայ Հայք և Յոյնք կը պատարագեն, սեղանին մարմարեայ յատակը կիսաբոլորակ ձևով է և մէջտեղը փոսիկ մը կայ արծաթեայ ճաճանչ մը ազուցուած եւ բոլորտիքը հետեւեալ լատիններէն արձանագրութեամբ. *Uus dñus Յիսուս Քրիստոս ի Մարեանայ կուսեն: Այս սեղանէն երեք մէթր դէպի հարաւային արեւմտեան կողմը երեք աստիճանով վար կ'իջնուի Մտրը, ուր Լատինք կը պատարագեն, ինչպէս նաև անոր արեւելեան կողմի Երից մոզուց կոչուած սեղանին վրայ, ուր ըստ աւանդութեան մոզերը կանգնած էին իրենց ընծաները Մանուկ Թագաւորին մատուցած ժամանակ: Այս վերջին սեղանին համար՝ կ'ըսուի թէ՛ Հայոց սեպհական էր, որուն կանթեղին մախարան տակաւին կը տեսնուի (Տէս Հաննէ, Պասմ. Երուսաղէմի. էջ 288): Այրին արեւմտեան դուռը Լատինաց կը պատկանի, ուրկէ իրենց եկեղեցին կ'երթան, ստորերկրեայ գերեզմաններէն անցնելով: Ս. Ծննդեան եկեղեցւոյն մէջ կատարուած ժամերգութեան, Ս. Պասարագի, հանդէսներու եւ այլ սովորութեանց, ինչպէս նաև կանթեղներու և պակեղներու մասին տեղեկանալու և*